

Dagens frågor

Läget i Danmark

Det har hänt mycket i dansk politik under det sista året. Statsministern heter för andra gången Anker Jørgensen, och under det andra halvåret av hans andra regering har han börjat tagas på allvar. Några har börjat mumla om en ny Stauning i dansk politik, men där är inte Anker Jørgensen – ännu.

Den regering, som bildades av Venstre, Danmarks liberala parti (detta är det officiella namnet), varade bara 14 månader. Den bildades i december 1973 och med sina bara 22 av Folketingets 179 mandat höll den ut desperat till januari 1975. Hr Hartlings regering var rent sakligt sett god och bättre än den borgerliga majoritetsregeringen (under Hilmer Baunsgaard) 1968–71. När den inte kunde fortsätta efter valet i januari trots Venstres starka frammarsch – så stark att Venstre blev Folketingets näst största parti – skyldes detta på Glistrups Framstegsparti. Ironiskt nog har Glistrup sedan dess tagit till orda för en Hartling-regering.

Om också Hartlings regering i sak var duglig, fick den och det borgerliga Danmark betala ett högt pris för den. Januarivalet 1975 gav väl Venstre en god framgång, men på de andra borgerliga partiernas bekostnad. Därför var det en viss logik i att det åter blev socialdemokraterna, som fick bilda regering, även om de blott hade 30 % av väljarna bakom sig.

Anker Jørgensen har några gånger gjort sig känd i utlandet som den som antingen talar när han borde tåga eller säger det rätta på fel tidpunkt. Men ingen kan bestrida att han har vuxit med uppgifterna, som just inte har blivit mindre, sedan han helt oväntat sattes i spetsen för den regering, som Jens Otto Krag lämnade efter omröstningen för EG i oktober 1972. Anker Jørgensens begrepp om internationella problem håller på att klarna – och han får en god träning i EG-samarbetet – men han har inte någon djupare förståelse för de ekonomiska sammanhangen i samhället. Han har dock omgivit sig med bättre rådgivare än sist, hans regering omfattar färre ministrar och den är sakligt sett skickligare än hans förra regering. Han håller vad han lovar och han är rätlinjig.

Han vann sin största framgång då han i september 1975 lyckades att vinna fem partier, däribland Venstre, för en kompromiss, som i huvudsak består av två punkter: på kort sikt pumpas mer pengar in i marknaden – man upphäver alltså det blott ett år gamla tvångssparandet – för att inskränka den stora arbetslösheten (som antagligen blir ännu större till vintern), medan det på lång sikt råder enighet om att hålla nere inkomsterna, den traditionella danska svagheten, som har stått exportindustrin dyrt på sista tiden. Kompromissen är bra; om den är bra nog, är en annan sak. Utanför står de tre små partierna på den yttersta vänsterkanten, Framstegspartiet och – närmast av en tillfällighet – Det konservative Folkeparti, som tog aktiv del i förlikningsförhandlingarna och präglade enstaka av dess centrala punkter men vars krav på skattelättnader inte vann anslutning hos majoriteten.

Omständigheterna kring kompromissen har väckt ont blod mellan de borgerliga partierna. Vreden bland de konservativa kom till klart uttryck på det konservativa landsrådsmötet i september. Gallupundersökningarna visar, att även om ledarkrisen till synes är löst i och med valet av Poul Schlüter till både ordförande och ledare av Folketingsgruppen, står partiet bara för samma lilla andel av rösterna som vid januarivalet (5,5 %). Partiet markerar en klarare konservativ profil än tidigare. Men om det kan vinna tillbaka de väljare, som det har "lånat ut" till andra partier, särskilt till Glistrups, är ovisst i framtiden.

Mogens Glistrup har efter kompromissen ett ännu bättre grepp om väljarna – knappast under 17,3 % mot 13,6 i januarivalet – och processen mot honom tycks inte påverka hans partis situation.

Den javanesiska strafflagen

Socialdemokraterna förbereder nu i en av sina hetsade skatteutredningar en generalklausul, som skall göra det möjligt att skatterättsligt bortse från rättshandlingar om genom dessa uppkomna skatteförmåner strider mot lagstiftningens anda och

mening och det är sannolikt att förmånen utgör den skattskyldiges huvudsakliga fördel av rätts-handlingen.

När frågan om möjligheten att införa en sådan klausul senast prövades – i 1960-talets skatteutredningar – avvisades tanken. Man menade att det var juridiskt-tekniskt omöjligt att utforma en klausul av detta slag utan att allvarligt kränka rättssäkerheten.

Problemet kan illustreras med den klassiska historien om den javanesiska strafflagen. Det begav sig någon gång på 1800-talet, att en sultan på Java med europeisk uppfostran ville slå ett slag för sitt rikes civilisatoriska framsteg. Särskilt hade han funnit att den uråldriga lokala straffrätten med dess godtycke och grymhet borde reformeras. Till den andan inkallades en berömd fransk professor i straffrätt, som fick i uppgift att författa en strafflag på högsta europeiska nivå. Professorn avlämnade efter idoga studier i lokala sedvänjor ett förslag byggt på allmän europeisk juridisk teknik ifråga om klara brottsbeskrivningar liksom på principen "intet brott, intet straff utan lag". Sultanen läste förslaget, tackade med värme för professors insats och utlät sig: "Förslaget är förträffligt och skall genast sättas i kraft. Det fattas bara en nödvändig paragraf, men den skall jag själv skriva." Och så fogade han till förslagets 104 paragrafer en sista. Den lød: "Dessutom skall varje oförbätterlig kanälje varda hängd."

Tekniken att sätta en överordnad godtyckesprövning över ett system av preciserade regler strider mot den västerländska rättskulturens grundidé. I Tyskland har man visserligen försökt sig på en skatterättslig generalklausul riktad mot uppenbara försök att kringgå lagarna. Men den har visat sig omöjlig att tillämpa och lär komma att avskaffas.

Om vi här i Sverige skulle taga anekdotens javanesiska strafflag till förebild, lär vi snabbt komma i svårigheter. Intill dess klausulens innebörd klarlagts genom rättspraxis, kommer människorna inte att veta hur deras rättshandlingar skatterättsligt kommer att bedömas. När de inte kan göra det, uppstår ett tryck till passivitet som är skadligt för det ekonomiska livet. Man kan vidare förutse att

klausulen kommer att leda till en flod av skatteprocesser. Vårt nuvarande system är inte vuxet en sådan belastning. Det kommer att dröja länge innan en någorlunda klar bild av klausulens innebörd växt fram. Vi skall inte tala om allt besvär, kostnader och förargelse, som skatteprocessandet kommer att föranleda.

Problemet med *in fraudem legis* förfaranden – alltså smarta metoder att kringgå skattelagstiftningen – bör som hittills lösas genom preciserade rättsregler inriktade på de konkreta situationerna. Det är svårt, men inte omöjligt, att skapa regler som stoppar ett flagrant missbruk utan att för den skull lägga en outhärdlig börda på de lojala skattebetalarna. Den överordnade generalklausulen är juristernas kapitulation inför den juridiska teknikens svårigheter. Den är också något värre; den är uttryck för en bristande politisk vilja att bevara rättssäkerheten.

Norsk sanering

Kommunalvalet i Norge den 15 september medförde stora förändringar i den politiska bilden och hade bland annat den följden, att statsminister Bratteli annonserade sin avgång i januari nästa år. Egentligen gick valet ganska bra för Arbeiderpartiet. Det fick 38 % av rösterna, vilket visserligen är mindre än 41 % för fyra år sedan men mer än de 35 %, som det fick vid de allmänna valen för två år sedan.

Men valet utlöste förnyat intresse för den kompromiss, som Arbeiderpartiet hade kommit fram till på sin kongress i april i år. Då hade Bratteli meddelat att han ville träda tillbaka som partiordförande. Det uppstod en stark strid om arvsföljden mellan partiets vänstra och högra flygel. Det slutade med en kompromiss, där vänsterfraktionens ledare Reiulf Steen blev partiordförande och högergruppens kandidat, den parlamentariska gruppens ledare Odvar Nordli, utpekades som statsministerkandidat när Bratteli bestämde sig för att dra sig tillbaka.

Efter kommunalvalet ville man inom partiet få veta hur det skulle bli med skiftet. Vänsterfraktio-

nen hade nämligen börjat tala om att Steen trots kongressen borde bli ny statsminister. Nu har alltså Bratteli skapat klarhet. Han går i januari och Nordli tar över. Det är en allmän uppfattning, att den 65-årige Bratteli har offrats av partiet för att lösa dess inre stridigheter. Han blir nu president i Stortinget.

Nordli kommer att fortsätta på Brattelis kurs. Han är som företrädaren en lugn pragmatiker, inställd på blandedekonomi och anhängare av NATO. Nordli kommer att genom sin moderation skapa balans mot partiordföranden Steens mera radikala stil.

Kommunalvalet gav till resultat att de borgerliga partierna avsevärt ökade. Ledningen i flera städer byttes ut. Så var det i Oslo, där Høyre nu är det största partiet. Vad beträffar hela landet är Høyre uppe i 21 % av rösterna. Valet lanserades av partierna som ett test på regeringens linje, präglad av en statssocialistisk politik. Den kraftiga framgången för de borgerliga partierna kan ses som ett uttryck för att väljarna inte önskar radikal politik i landet.

Att regeringspartiet ändå gick framåt berodde på ett sammanbrott på den yttersta vänsterflygeln, där Socialistisk Venstreparti led ett svidande nederlag. Det gick ned från 11,2 % till 5,6 %. Orsaken är troligen den inre oron inom partiet till följd av att ett samgående mellan olika fraktioner inte låtit sig göra. Kommunistpartiet vill inte upplösa sig självt och gå upp i den nya enheten, så som förutsättningen var och som alla grupperna i princip hade gått med på. Väljarna reagerade mot splittringen inom Socialistisk Venstre antingen genom att hålla sig hemma eller genom att rösta på Arbeiderpartiet.

På den yttersta högerflygeln kunde man iakttaga en liknande utveckling. Anders Langes skatteprotestparti förlorade de flesta av sina anhängare. Väljarna gick över till Høyre. Från ledande håll har man velat göra gällande, att partiet har gjort sin tjänst genom att göra klart för de borgerliga partierna att de måste föra en borgerlig politik – annars måste de vara beredda på nya proteströrelser.

Kommunalvalet tycks alltså ha betytt en sane-

ring i norsk politik. Ytterlighetspartierna har tappat terräng. De borgerliga partierna har fått ökad anledning att fortsätta sina samtal med tanke på att skapa en bas för att överta regeringen efter valet 1977. Allt tyder nu på att de har en stor chans att om två år återupptaga regeringssamarbetet från åren 1965–71, en koalition, som bröt samman på EG-frågan.

Fullständig socialisering

Utredningar på skattepolitikens område brukar följa endera av två strategier. Antingen lägger de fram någorlunda välvägdade och underbyggda förslag. Detta framkallar regelmässigt LO, SSU och Stockholms arbetarekommun till att tömma sin vredes skålar över förslaget och att kräva radikala, socialistiska åtgärder. Regelmässigt sker då också en skärpning antingen vid propositionsskrivandet eller i den efterföljande riksdagsbehandlingen.

Eller också försöker de gå den socialistiska opinionen till mötes redan på utredningsstadiet. Resultatet blir då så förödande, sakligt sett, att finansministern tvingas kassera förslaget och i stället arbeta fram ett eget. I båda dessa fall illustreras på ett utmärkt sätt den skattepolitiska dogmatism bortom allt förnuft, som präglar majoriteten av landets aktiva socialdemokrater.

Nyligen fick realisationsvinstkommittén känna på vad det innebär att lägga skatteförslag som inte uppfyller grundläggande socialistiska krav. Kommittén har haft till uppgift att bringa överensstämmelse mellan realisationsvinstbeskattningen på aktier och annan lös egendom med motsvarande skatt vid försäljning av fastigheter. Den har föreslagit att 30 procent av vinsten skall vara skattepliktig vid försäljning av aktier som ägts i mer än två år. Detta är inget helt orimligt förslag, även om det i vissa fall kan innebära skatt på reell förlust. Det hade varit bättre att medge avdrag från den nominella vinsten av den del, som motsvarar penningvärdets fall – i synnerhet mot bakgrund av den inflationstakt som nu blivit vanlig i Väst-europa.

Vad blir då reaktionen från en sådan remissinstans som LO? Jo, LO kräver snabbt en höjning till 75 procent! LO kan förstås inte vara övetande om vad en dylik beskattning skulle innebära. Det är omöjligt att tänka sig en fungerande aktiemarknad, om aktieägarna inte ens kan påräkna något skydd mot penningvärdesförsämringen eller – än mindre – någon kompensation för det risktagande, som en kapitalplacering i aktier trots allt innebär.

Men sannolikt är det detta som är meningen. LO vill göra aktieägandet så förlustbringande, att aktiemarknaden inte längre kan fungera. Då kan nämligen den desorganiserade aktiemarknaden tjäna som bevis för att "privatkapitalet inte klarar av att försörja näringslivet med det nödvändiga riskvilliga kapitalet". Därefter ligger vägen mot en snabb socialisering av näringslivet öppen.

Men det är inte bara industrikapitalet som LO på detta sätt vill komma åt. Den privata äganderätten till mark attackeras hårt i LO:s remissyttrande. LO kräver kort och gott en total socialisering av all mark i Sverige – inte bara mark i tätbebyggda områden, utan också av bondejord och bondeskog. Vid tex arvskifte skall staten överta äganderätten till marken, och arvingarna få endast dispositionsrätt. Kanske blir det också ersättning i form av "guldkantade", långfristiga obligationer, som vid en räntesats om 9 1/2 procent, en inflationstakt på 12 procent och 70 procents marginalskatt ger en årlig kapitalförlust på bortåt 10 procent. Vad inte inkomstskatt och inflation kan åstadkomma, lär väl sedan arvs- och förmögenhetsskatterna svara för.

Hittills har man från socialdemokratiskt håll brukat skona åtminstone villor i normala prislägen. Det gör dock inte LO i sitt remissvar. Förutom att alla hus i framtiden skall ställas på ofri grund, vill LO dessutom ta bort det skydd som idag finns mot en beskattning av den fiktiva (av inflationen betingade) delen av värdeökningen.

Statsminister Palme fann det – inte oväntat – nödvändigt att omedelbart framträda i TV och förneka alla planer på en total marksocialisering. "Förstatligande av all mark står inte i vårt parti-program", sade hr Palme, som var angelägen om

att betona att åsikten fick stå för LO:s räkning. Det var säkert valtaktiskt klokt att reagera snabbt. Men socialdemokratins trovärdighet när det gäller skyddet för äganderätten lär ändå vara i det närmaste förbrukad efter den senaste tidens många aggressiva utspel.

Brev till hr Palme

Det finns ingen anledning att förmoda, att statsminister Palme själv kommit på att ge ut boken "Post till Palme! Olof Palmes brevväxling med barn och tonåringar" (Pogo press). En PR-man i hans sekretariat vid namn Hans Haste är utgivare och, får man tro, idégivare. Men statsministern har skrivit ett företal och därmed tagit sitt ansvar för boken.

Många barn och ungdomar skriver brev till statsministern, på samma sätt som de skriver till kungen. Det är sådana brev, med svar, som publicerats. Svaren är naturligtvis ofta författade av en sekreterare, medan statsministern undertecknar. En fras sådan som "Jag vill slutligen nämna att de av Dig påtalade förhållandena sedan länge följts med uppmärksamhet från regeringens sida" etc (frågan rörde pornografiska bilder) måste vara nedskriven av en partitrogen byrådirektör.

Svaren som brevskrivarna får från statsministern är alltid vänliga, ofta tama. Han sänker sig till den nivå, som han tror är barnens, och talar kloka ord till dem. Han uppmuntrar deras politiska intresse och uppmanar dem att gå in i SSU. En dag skall de rösta på honom.

Detta om svaren. Med breven förhåller det sig annorlunda. De är av olika slag, som det måste vara om det är en 8-åring eller en 15-åring som skriver. De vänder sig med förtroende till statsministern. Han publicerar breven, visserligen med undertecknarnas efternamn borttagna men dock så att de i ett stort antal fall är lätta att identifiera för den som vill det, särskilt i mindre orter ("Jag heter A och går i klass 5 i B skola"). Har han begärt lov av författarna? Är det så roligt för en 16 års flicka att finna sitt privata och barnsliga brev, skrivet för något år sedan, nu i tryck?

Möjligen förhåller det sig så, att brev till hr Palme också från 10-åringar registreras i Kanslihuset för att därmed bli offentliga handlingar. I så fall föreligger naturligtvis rätten för statsministerns sekreterare att trycka dem. Det blir bara vederbörandes omdöme som kan ifrågasättas. Man brukar annars iakttaga vissa hänsyn, innan man offentliggör andras brev, även om man gör det för höga ändamål: i detta fall, utom publicitet för hr Palme, en krona till en socialdemokratisk partifond för varje försålt exemplar.

På bokomslagets baksida finns ett foto av statsministern, som välvilligt lutar sig ned mot en uppställd rad av välklädda barn, tydligen i avsikt att klappa dem på huvudet. Han är landsfadern, barnens vän. Man undrar varifrån utgivaren fått bilden av denna egendomligt våldisciplinerade barnaskara. En närmare läsning visar, att barnen ifråga är mexikanska.

Valutaskandalen

Den pinsamma affären med smuggling av stora pengar (244 000 kr) från okänd källa via det svenska socialdemokratiska partiets kassör samt hans kollega i Metall och till de finska socialdemokraterna blir nu klarlagd genom en rättegång. Det var både klokt och riktigt av riksbankens valutastyrelse att anmäla gärningen till åtal. Att inte göra så hade givetvis kastat en skugga både över riksbanken och den svenska rättsordningen.

Kommentaren till den uppseendeväckande händelsen får därför anstå till dess att nytt material förhoppningsvis kommer fram i rättegången

mot de båda finska valutasmugglarna; de förtjänar verkligen en schavottering, inte därför att de burit sig "klantigt" åt utan därför att de överhuvudtaget lånat sig till att medverka i en så ljuskygg transaktion.

Vi är inte i Sverige vana vid att våra egna partier påverkar de politiska maktförhållandena i andra länder genom hemliga understöd. Om ett svenskt parti tog emot pengar från främmande makt för att "påverka den allmänna meningen om styrelse-skicket eller om åtgärder i rikets inre eller yttre styrelse" skulle de ansvariga dömas till fängelse för "tagande av utländskt understöd".

Är det då anständigt av det svenska socialdemokratiska partiet att uppträda som förmedlare av utländskt understöd till de finska socialdemokraterna – till på köpet från en källa som tydligen både för dem och oss andra är okänd.

Hrr Olof Palmes och Sten Anderssons svammel om den internationella solidariteten socialdemokratiska partier emellan gör inte saken bättre. Tvärtom ger de undanglidande förklaringarna liksom den rökridå de lagt över affären anledning att ställa frågan: har transaktionen varit en ensaka företeelse eller är det fråga om en hemlig trafik av pengar kors och tvärs socialdemokratiska bröder i Europa emellan med Sverige som ett slags clearingcentral. Möjligen kan rättegången bidra till att besvara den frågan. Eljest står den kvar – och det skumrask som tillsvidare vanhedrar regeringspartiet i Sverige. Att – som hr Palme – tala om det öppna samhället, om medborgerlig insyn osv är bra. Än bättre är att leva som man lär.